

Vefeyât

Müverrihler Semâsının Gurûb Eden Güneşi: “Şeyhü’l-Müverrihîn”

Halil İnalçık (1916 - 2016)

Hakan Yılmaz

*“Milletleri millet yapan tarihleri ve kültürleridir.
Tarihsiz bir millet kişiliğini kaybetmiştir.”
(Prof. Dr. Halil İnalçık)*

Tarih bilimi; içeriği, geniş bir alana yayılmış olan materyalleri ve diğer bilim dalları ile yoğun ilişkisi nedeniyle, genellikle ideolojik bakış açılarının da devreye girmesiyle çoğu zaman tartışmaya açık kalan, geçmişî doğru olarak tespit ve inşâ etmeye yönelik en zor ve karmaşık bilim dallarından biridir. Buna göre târihçi de; geçmişteki olayları yalnız bilimsel materyaller ışığında aydınlatmaya, çözümlenmeye ve tarihî gerçekleri herhangi bir çarpıtmaya neden olmaksızın ve meydan vermeksizin, objektif bir bakış açısıyla tespit etmeye kendisini adanmış olan kimsedir. Tarihin temel dinamiklerine bağlı kalarak, bilimsel materyalleri doğru ve isâbetli bir şekilde sentezleyip tarihin çözümlenememiş karanlık ve problemlî meselelerini aydınlatmak; büyük bir emek ve azim, yoğun bir mesâî ve fedakârlık gerektirmektedir. Bir tarih araştırmacısı bunları ne kadar doğru ve objektif bir şekilde yerine getirebilmişse, görevini o nisbette hakkıyla ifâ edebilmiş demektir.

Tarih câmiâsı 25 Temmuz 2016 günü, yalnız Türkiye’de değil, dünya çapında şöhrete sâhip bilimsel kariyeri, bitmez-tükenmek bilmeyen azmi ve tarihî problemleri çözümlenemedeki üstün yeteneği ile tanınmış eşine ender rastlanan bilim adamlarından birini kaybetti. “Şeyhü’l-müverrihîn” Prof. Dr. Halil İnalçık yüz yaşında vefât etti; müverrihler semâsının göz kamaştırıcı güneşi gurûb etti...

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, hakanyilmaz.makale-iletisim@hotmail.com

“Şeyhü’l-müverrihîn” Halil İnalçık (1916-2016).

Modern Türk tarihçiliğinin yetiştirdiği en büyük isimlerden biri olan Halil İnalçık, 26 Mayıs 1916 târihinde İstanbul’da dünyâya gelmişti. Babası Kırım göçmenlerinden Seyyid Osman Nuri Bey, annesi Ayşe Bahriye Hanım’dır. Çocukluk yıllarında I. Dünyâ savaşına bizzat tanık oldu. 1924’te ailesiyle birlikte İstanbul’dan ayrılıp Ankara’ya yerleşti. İlköğrenimini 1923-1930 yılları arasında tahsil ettikten sonra, Sivas Muallim Mektebi’nde başladığı orta öğrenimini Ankara Gâzî Muallim Mektebi’nde tamamladı (1931-1932). Babasının Mısır’a gitmiş olması nedeniyle, kız kardeşi Kâmile ile birlikte uzun yıllar annesinin yanında kaldı.

Abdülbâki Gölpınarlı ve Nusret Kürkçü gibi ünlü hocalardan edebiyat ve fizik dersleri aldığı Balıkesir Necatibey Muallim Mektebi’ni 1935 yılı Eylül’ünde bitiren İnalçık, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi imtihanını kazanıp burada eğitime başladı. Mehmed Fuad Köprülü, Şemseddin Günaltay, Hikmet Bayur ve Muzaffar Göker gibi ünlü hocalardan ders aldı ve 1940 yılında fakültenin ilk mezunlarından biri oldu. 1947’de hocalarının desteğiyle Türk Tarih Kurumu üyeliğine seçildi. Bu arada Şevkiye İnalçık ile evlendi ve 1948’de Günhan adında bir kızları dünyaya geldi. Hasan Âli Yücel ve Yusuf Hikmet Bayur’la tanışıp dostluk kurdu. Yine Ankara Üniversitesi’nde, Yakıçağ Tarihi bilim dalında doktorasını tamamladı

ve 1942-1972 yılları arasında otuz yıl süreyle burada öğretim üyeliği yaptı.

1972’de Osmanlı tarihi dersi vermek üzere Chicago Üniversitesi’ne davet edildi. Bu teklifi kabul etti ve burada 1993 yılına kadar, 21 yıl süreyle görevine devâm etti. Ayrıca Amerika’daki pek çok ünlü üniversitede Osmanlı tarihini aydınlatacak nitelikte konferanslar verdi, burada pek çok tanınmış akademisyen yetiştirdi. 1973 yılından itibaren uluslararası platformda pek çok kitap neşretti; bunların önemli bir kısmı farklı dillere çevrildi.

Chicago’da bulunduğu sırada dünyaca meşhur bir bilim adamı olma pâyesine erişen Halil İncılık, 1993 yılında Bilkent Üniversitesi’nin teklifi üzerine uzun bir aradan sonra tekrar Türkiye’ye döndü ve burada Tarih kürsüsünü kurdu. Meslekî yaşamı boyunca dünyanın pek çok üniversitesinden fahri doktora unvânı almış olan İncılık, Sosyal Bilimler sahasında Cambridge Uluslararası Biyografi Merkezi’nin belirlediği dünyanın en saygın iki bin bilim adamı arasında yer aldı.

İki ay önce çoklu organ yetmezliği nedeniyle aramızdan ayrılan Halil İncılık Hoca, alanının vazgeçilmez üç dili olan Osmanlıca, Arapça ve Farsça’nın yanısıra, iyi derecede İngilizce, Fransızca, Almanca ve orta düzeyde İtalyanca da bilmekteydi. Osmanlı tarihine yönelik

uluslararası alana yayılan büyük katkıları ve ilmî dehâsı nedeniyle, son yıllarda kendisine “*Şeyhü’l-müverrihîn*” ve “*Tarihçilerin Kutbu*” gibi yüksek pâyeler verilmişti.

Merhum Halil İnalçık, asıl uzmanlık alanı Yakınçağ Tarihi olmasına rağmen, daha çok Yeniçağ Tarihi ve Osmanlı Sosyo-Ekonomik tarihi üzerinde yoğunlaşmış ve uzun yıllar bu alanlarda yaptığı çalışmalarla tanınmıştır. Başlangıçta Kırım tarihi, II. Murad ve Fâtih döneminin önemli siyâsî ve askerî hadiseleri ve Osmanlı Makedonya’sının bilinmeyen sosyal, ekonomik ve siyâsî veçhesi üzerine eğilerek, çağdaş kaynaklar ve arşiv belgeleri ışığında Osmanlı ve Balkan tarihine farklı yaklaşımlar getiren İnalçık, bu konularda bilinmeyen pek çok ana kaynağın kimilerini tetkik, kimilerini ise neşretmek yoluyla yalnız Türkiye’de değil, pek çok dünya ülkesinde tanınır hâle gelmişti.

Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecine girdiği XX. yüzyılın hemen başlarında, Avrupa ve Balkanlar’da bilinçli bir şekilde Osmanlı aleyhtarı propagandaların arttırıldığı bir dönemde, haçlı ihânet girişiminin târihteki en bâriz örneklerinden birini teşkil eden 1444 Varna Savaşı’nın ana sebebini hâfızalardan silmek ve tarihî gerçekleri keyfî yönde değiştirmek için 1900 yılında Leh tarihçi Prochaska’nın ortaya attığı “*Edirne-Segedin barışını ihlâl eden Macar kralı Ladislas’ın, antlaşmayı aslında onaylamadığı*” tezine elli yıl sonra en büyük itiraz, genç Türk akademisyen Halil İnalçık’tan gelmişti. Daha sonraki yıllarda Prochaska’nın bilinçli çarpıtmalarına destek veren O. Halecki ve J. K. Birge’nin de katılımlarıyla büsbütün tarihî bir gerçekmiş gibi yansıtılan “*Kralın antlaşmayı onaylamadığı*” iddiâsı; o dönemin alışlagelmiş klasik kalıplarının dışına çıkarak, oldukça kesin ve belirgin delillerle konuşan İnalçık tarafından sert bir dille tenkit edilmişti. Fr. Pall tarafından bulunan Cyriacus d’Ancona’nın mektupları, Paris’te ortaya çıkan çağdaş bir tarihî takvim ve savaşta hazır bulunan Burgonya gemileri kaptanı Jean de Wawrin’in kayıtlarını çürütücü kesin birer delil olarak iddiâcılarının karşısına çıkaran İnalçık, Halecki’nin “*Osmanlı kaynaklarında bu konuda delil bulunmadığı*” iddiâsını da, Burdur’un Yeşilova ilçesine bağlı bir köyde bulup ortaya çıkardığı *Gazavât-ı Sultân Murâd bin Muhammed Hân* adlı çağdaş kronikten aldığı delillerle ustaca ortadan kaldırmasını bilmişti (*Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, I, Ankara: TTK yayını, 1954, s. 1-53).

Bu ilmî tartışmalar sırasında İnalıcık'ın, konuyu sadece bilimsel açıdan değerlendirmekle kalmayıp, muhâliflerinin karşı hamlelerinin ve itirazlarının altında yatan gizli sebepleri de keskin bir anlayışla çözüp deşifre etmesi, onun bu yolda alışılmışın çok dışında ve iddiâcılardan oldukça farklı bir çizgide yürüdüğünü göstermeye yetmekteydi. İnalıcık'ın bu sıradışı yaklaşımı, muhâtapları karşısında haklı olarak kendisini daha üstün bir konumuna yükseltmiş ve iddiâ sâhipleri kısa bir süre sonra ister-istememez susmayı tercih etmişlerdi.

Osmanlı sosyo-ekonomik tarihinin mâhiyetini ve Osmanlı klasik çağı'nın tarihî ve siyâsî meselelerini aydınlatma konusunda yaptığı eşsiz çalışmalarıyla kısa zamanda pek çok ülkede otorite kabul edilen Prof. Dr. Halil İnalıcık, Osmanlılar'ın gayrimüslim reâyâyâ karşı uyguladığı timar ve vergi politikasının gerçek mâhiyetini tahrir kayıtları ışığında ibrâz ederek, Avrupa'da öteden beri Osmanlılar hakkında hâkim olan yanlış düşünceleri ve önyargıları da ortadan kaldırmaya muvaffak olmuştu.

Zaman içinde ilgi alanını Osmanlı tarihinin diğer karanlık meselelerine odaklandıran İnalıcık, 1990'lardan sonra daha çok kuruluş devri üzerinde yaptığı çalışmalarıyla dikkati çekti. Bu çalışmaları sırasında, özellikle üstâdı Mehmed Fuad Köprülü'nün temel çıkış ve dayanak noktalarından ikisi olan topografi ve toponomiye ön plânda tutan saha çalışmalarına ağırlık verdi. O, Osmanlılar'ın yaptıklarının "gazâ" olmadığı yönünde ortaya atılan ciddiyetten uzak iddiâları peşinen reddederken ve aynı şekilde, kuruluş coğrafyasındaki askerî yapılanmayı çağdaş sûfi müellif Âşık Paşa'nın *Garîb-nâme*'sindeki "Alp'lik şartları" çerçevesinde izâh ederken de, yine adım adım üstâdı Köprülü'nün çizgisini tâkip etmekteydi.

Daha sonraki yıllarda 'Âşık Paşa-zâde Târîhi'ni tetkik ederek, eserin ne şekilde okunması gerektiği konusunda ilginç metodolojik yaklaşımlar sergileyen ünlü târihçi, burada onun rivâyet ettiği *Ermenibeli Savaşı* üzerinde durarak, kuruluş coğrafyasını bizzat gezip görmeye ve tarihî gerçekleri yerinde tespit etmeye karar vermişti. Nitekim İkizce'de, Ermeniderbendi yakınlarında, Âşık Paşa-zâde'nin işaret ettiği Hamzabey köyü civârındaki harap kervansarayı bulmuş ve yine *Anonim Târîh* 'lerdeki Tâz/Dırâz 'Alî pınarının yerini tespit edip, aynı

kaynakta Osman Gâzî tarafından İznik kuşatması sırasında yaptırıldığı belirtilen havâlelerin bugün de mevcut olduğuna dikkati çekerek, Osmanlı rivâyetlerinin tarihî gerçekliğini itiraza imkân bırakmayacak bir biçimde ortaya koymuştur.

Talebelerinden İlber Ortaylı ile yaptığı bir söyleşide, Osmanlı tarihinin “*En çok saptırılmış, tek yanlı yorumlanmış tarih*” olduğunu dile getiren İnalçık (*Cogito: Osmanlılar Özel Sayısı*, YKY, sy.: XIX, Yaz 1999, s. 37-40), bu konuda ortaya atılan çoğu iddiânın ideolojik ve siyâsî maksatlı olduğunu açıkça belirttiği gibi; verdiği başka bir de-meçte, kuruluş dönemiyle ilgili asılsız iddialar ortaya atan Avrupa’lı bir târih yazarının çarpıtmalarının “*bir misyonerin oğlu*” oluşundan kaynaklandığına özellikle dikkati çekmişti. Bu bağlamda, Osman Gâzî ve öncesiyle ilgili bütün Osmanlı rivâyetlerini “*efsâne*” olarak nitelendiren ve bu dönemin bir “*kara delik*” (*black hôle*)’den ibâret olduğunu iddiâ eden Colin Imber’in sözde tarih felsefesi de, İnalçık’a göre “*işin kolayına gitmek*”ten başka bir şey değildi.

The Ottoman Empire, The Classical Age / Osmanlı İmpratorluğu Klasik Çağ (1300-600) adlı çalışmasında Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu “1300” olarak gösteren Halil İnalçık, 27 Temmuz 2009’da Yalova’da düzenlenen *Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Tarihi Sempozyumu*’nda pek çok itiraz ve tartışmayı berâberinde getirecek yeni bir görüş ortaya atarak, Osmanlı Devleti’nin 1302’de gerçekleşen Bapheus Savaşı ile birlikte kurulduğunu iddiâ etmiş ve bu görüş tarih câmiâsında iki farklı yaklaşımın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bunlardan ilki 1300’deki siyâsî gelişmelerin pek çok beylikle birlikte Osmanlılar’ın da kuruluş zeminini hazırladığını söyleyerek, klasik tarih tezinde şüphe edilemeyeceğini savunurken; başta İnalçık olmak üzere, diğer bir kısım araştırmacı ise kuruluşun belli maksatlarla uydurulan rivâyetler üzerinden değil, büyük siyâsî olaylara odaklı olarak belirlenmesi gerektiğini söyleyerek, Osmanlı kaynaklarındaki mevcut kuruluş tezini reddetmişlerdir.

Öte yandan İnalçık, bu görüşüne ivme kazandırmak için aynı sempozyumda Âşık Paşa-zâde'nin “*sikke ve hutbe*” rivâyetini de asılsız kabul ederek, Osman Gâzî'nin Arkeoloji Müzesi metrûkâtı arasında tespit edilen gümüş sikkesinin de muhtemelen bir antikacı tarafından uydurulduğunu¹, Osman Gâzî'nin İlhanlı hâkimiyeti nedeniyle “*Sultan*” unvânını kullanmasının imkânsız olduğunu ve “*Kayı*” kökeninin de asılsız olup, Yazıcı-zâde Ali'nin Moğollar'a karşı üstünlük amaçlı bir iddiâsından ibaret olduğunu savunmuştu.

Halil İnalçık bu söylemleriyle, akademik yaşamının önemli bir kısmında savunduğu klasik tarihî yaklaşımlarından vazgeçerek, Bapheus Savaşı konusunda Imber ve Lindner, Kayı teorisi ve diğer konularda ise -Köprülü'nün tezini reddedecek şekilde- Wittek ve benzeri araştırmacıların çizgisine yakın bir yol tutmuştur. Akademik çevrelerde

---

1 Prof. Dr. Feridun Emecen, vaktiyle Nicholas Lowick'in Londra'daki sikke koleksiyonunda bulunan ve 1982 yılı civârında İstanbul Üniversitesi'ne getirilmiş olan, bir yüzük silik olmakla birlikte diğer yüzünde net olarak: “Osmân bin Ertuğrul bin Gündüz Alp” ifadesi okunan ikinci Osman Gâzî sikkesinin çizimine ait bir kopyanın ortaya çıktığını ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi tarafından neşre hazırlanan Abdülkadir Özcan Armağanı'nda yayınlanacağını kısa bir süre önce bana müjdeledi. Ş. Nezihî Aykut'ta yer alan bu ikinci sikkenin çizimi, Osman Gâzî'nin dedesinin “Gündüz Alp” olduğunu gösteren Osmanlı rivâyetlerine kesinlik kazandırdığı gibi; Arkeoloji Müzesi'ndeki ilk sikkenin sıhhatini de kuşkusuz bir biçimde ortaya koymaktadır. Kuruluş devri tartışmalarını büyük ölçüde aydınlatacak değerdeki bu sikke örneğinin ortaya çıktığı müjdesini bana iletmek nezâketinde bulunan Sn. Feridun Emecen'e teşekkürü bir borç bilirim.

İnalçık'ın bu görüşlerini kısmen benimseyenler olduğu gibi; farklı delillere dayanarak itirazda bulunanlar ve çürütülmüş eski tezlerin bir tekrârı niteliğinde olduğunu söyleyerek ihtiyatla yaklaşanlar da olmuştur.

Bu gibi tartışmaya açık görüşleri istisnâ edilirse; Halil İnalçık'ın târih alanındaki asıl büyük dehâsını, öncelikle Osmanlı sosyo-ekonomik tarihini aydınlatmadaki büyük katkısında, ikinci olarak ise -II. Murad devri ve Varna savaşının temel sâiklerini değerlendirmesi örneğinde olduğu gibi-, tartışmalı konularda belge ve kaynakların mutlaka ibrâz edilmesi şartını ön plâna çıkararak ve herhangi bir hipotezin tarihî gerçek sayılabilmesini bu materyallerin mevcûdiyetine bağlayan yaklaşımında aramak gerekir. Bu konuda ortaya koyduğu isâbetli tespitleri ve farklı metodolojik izleğiyle İnalçık Hoca'nın, tarihî meselelerin tespitinde ve tartışmalı konuların tenkidinde, Türkiye'deki akademisyen ve araştırmacıların çoğunu az ya da çok etkilemiş olduğu düşünülebilir.

Osmanlı tarihinin çeşitli konularında farklı dillere çevrilmiş çok sayıda bilimsel çalışmaya imzâsını atmış olan Halil İnalçık'ın, yayınlanmış başlıca kitap ve makâleleri şunlardır:

Kitapları:

Tanzimat ve Bulgar Meselesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1943.

Hicrî 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1952, 1954.

The Meaning to Turkey of the Conquest of İstanbul. Ankara: Yenişehir matbaası, 1953.

Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1954.

Ḳānūnnāme-i Sulṭānī ber Müceb-i 'Örf-i 'Osmānī: II. Mehmed ve II. devirlerine ait Yasaḳnāme ve Ḳānūnnāmeler. Robert Anhegger ile birlikte, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1956.

Türk İdarî Teşkilatı Tarihi. 1958.

Amerika Birleşik Devletleri Tarihi. Allan Nevins'in eserinden çeviri. İstanbul: Varlık Yayınları, 1961.

Türk İdarî Teşkilâtı Tarihi Ders Notları: 1964-1965. Ankara: 1965.

Ottoman Policy and Administration in Cyprus after the Conquest. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1969.

The Ottoman Decline and its Effects Upon the Reaya: Rapport. Athenes: Association Internationale des Etudes du Sud-Est Europeen, 1970.

The Ottoman Empire: The Classical Age (1300-1600). Weidenfeld and Nicolson, 1973.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Kültür ve Teşkilât. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1976.

The Ottoman Empire: Conquest, Organization and Economy. London: Variorum Reprints, 1978.

Translation of The History of Mehmed the Conqueror, by Tursun Beg. Rhoads Murphey ile birlikte, Minneapolis & Chicago: Bibliotheca Islamica, 1978.

Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân, İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtname. Mevlûd Oğuz ile birlikte, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1978.

Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi, 1071-1920: Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri. ed.: Halil İncılık - Osman Okyar, Ankara: Hacettepe University, 1980.

Studies in Ottoman Social and Economic History. London: Variorum Reprints, 1985.

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin İlk Mezunlarından Halil İncılık ve Mustafa Turna'nın Öğrencilik Anıları ve Fakültenin Tarihçesi. Mustafa Turna ile birlikte, Ankara: 1986.

Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.

Studies in Ottoman Social and Economic History. New York: Aristide D. Caratzas, 1989.

Tanzimat ve Bulgar Meselesi (Doktora Tezi'nin 50.yılı: 1942-1992). İstanbul: Eren Yayınları, 1992.

The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society. Bloomington: Indiana University Turkish Studies, 1993.

The History of the Black Sea Trade: The Register of Customs of Caffa. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

Süleyman the Second and his Time. ed.: Halil İnalçık - Cemal Kafadar, İstanbul: Isis Press, 1993.

Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler. İstanbul: Eren Yayınları, 1993.

An Economic And Social History of the Ottoman Empire. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

From Empire To Republic: Essays On Ottoman And Turkish Social History. İstanbul: The ISIS Press, 1995.

History of Humanity: Scientific and Cultural Development. Volume 5: From the Sixteenth to the Eighteenth Century. ed.: Halil İnalçık, Paris & London: UNESCO, Routledge, 1995.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osmangazi ve Dönemi. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı, 1996.

Kemal Atatürk. Bernard Lewis'le birlikte, Milano: Ertuğ and Kocabıyık Publications, 1998.

Sources and Studies on the Ottoman Black Sea: The Customs Register of Caffa, 1487-1490. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.

Osmanlı. 12 Volumes, ed.: Halil İnalçık, Nejat Göyünç, Ekmeleddin İhsanoğlu, Yusuf Halaçoğlu, İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Essays in Ottoman History. İstanbul: Eren Yayınları, 1999.

Osmanlı Tarihi: Toplu Bir Bakış. İstanbul: Gelenek Yayınları, 1999.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi. Translated by Halil Berktaş. İstanbul: Eren Yayınları, 2000.

Data and Statistics in the Ottoman Empire (Osmanlı Devleti'nde bilgi ve istatistik). Volume 9, Şevket Pamuk ile birlikte, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet. İstanbul: Eren Yayınları, 2000.

The Great Ottoman - Turkish Civilisation. 6 Volumes, ed.: Halil İnalçık, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2000.

İznil Through History. ed.: Halil İnalçık-Işık Abaygil, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.

Tarih ve Akademi. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Forumu, 2002.

Şair ve Patron: Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003.

Osmanlı Uygarlığı / Ottoman Civilization. I-II, Halil İnalçık - Günsel Renda, Ankara: Republic of Turkey, Kültür Bakanlığı, 2003.

Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı. Söyleşi: Emine Çaykara, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.

Ottoman Civilization. 10 Volumes, Ankara: KTB Yayınları, 2005.

Doğu Batı: Makaleler. I, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005.

Turkey and Europe in History. İstanbul: Eren Yayınları, 2006.

Şair ve Patron. İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2006.

Tanzimat / Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu. Mehmet Seyitdanlıoğlu ile birlikte, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2006.

Tanrı'ya Adanmış Halılar: Transilvanya Kiliselerinde Anadolu Halıları, 1500-1750. Alberto Boralevi, Andrei Kertesz vd. ile birlikte, İstanbul: Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, 2007.

Studies in the History of Textiles in Turkey / Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar. I, II, III, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2009-2015.

Osmanlı İmparatorluğu. İstanbul: Eren Yayınları, 2009.

Atatürk ve Demokratik Türkiye. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2009.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi. c.: 1. İstanbul: Eren Yayınları, 2009.

Doğu Batı: Makaleler. II, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2009.

Kuruluş: Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak. İstanbul: Hayykitap 2011.

Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak. İstanbul: Timaş Yayınları 2011. (with İlber Ortaylı, Kemal H. Karpat, and Mustafa Armağan)

Rönesans Avrupası. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Has-Bağçede 'Aş u Tarab: Nedimler Şairler Mutribler. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik / Data and Statistics in Ottoman Empire. Şevket Pamuk ile birlikte, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, 2011.

Osmanlı İdare ve Ekonomi Tarihi. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihâzırının Tarihi (XVII. Yüzyıl), çeviri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2012.

Tanzimat. Mehmet Seyitdanlıoğlu ile birlikte, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları 2012.

Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları. İstanbul: İSAM Yayınları, 2012.

Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları. Yusuf Oğuzoğlu ile birlikte, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2012.

The Survey of İstanbul 1455. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları 2012.

Adâlet Kitabı. ed.: Bülent Arı ve Selim Aslantaş'la birlikte, Ankara: Kadim Yayınları 2012.

Tüm Yönleriyle Fatih ve Fetih. Abdülkadir Özcan, Semavi Eyice v.d. ile birlikte, İstanbul: Timaş Yayınları 2012.

Osmanlılar. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri. Evgeni Radushlev ve Uğur Altuğ'la birlikte, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.

Fetih ve Fatih, Semavi Eyice, Ekmeleddin İhsanoğlu vd. ile birlikte, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Türk Tarihçiliğinde Dört Sima: Halil İnalçık, Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç, İlber Ortaylı. Derleyici: Erol Özvar, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

Söyleşiler ve Konuşmalar. I, ed.: Birsal Çınar, İstanbul: Profil Yayınları, 2013.

Ötekilerin Peşinde: Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan. İsmail Kara, Prof. Dr. Halil İnalçık vd., İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.

Osmanlı ve Dünya. Kemal Karpat, Albert Hourani vd. ile birlikte, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.

Tarihe Düşülen Notlar. I-II, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.

Akademik Ders Notları (1938-1986). İstanbul: Timaş Yayınları, Mart 2016.

Osmanlı Tarihinde İslâmiyet ve Devlet. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, Haziran 2016.

Merhum İnalçık'ın son yıllarda üzerinde çalıştığı, hatta kendi ifâdesiyle, tamamlamak için Allah'tan ömür vermesini dilediği birkaç çalışması daha vardı ki, bunlardan ikisi Ahmedî'ye ait olduğunu kabul ettiği, *Neşrî Târîhi*'nin içine değiştirilmeden aktarılmış iki çağdaş târih metninin (*interpolaiton*) bilimsel neşriydi. İnalçık Hoca, I. Murad'ın 1385-1389 yılları arasındaki seferlerine ilişkin bir *Gazavât-nâme* ve Çelebi Sultan Mehmed ve diğer şehzâdelerin Fetret dönemindeki mücâdelelerini anlatan bir *Menâkıb-nâme* metninden ibâret olan bu iki çağdaş kaynağı, 2013 yılı baharında kaleme aldığı bir makalesinde ("Ahmedî'nin, Döneminde Kaleme Aldığı Benzersiz Bir Kaynak: I. Kosova Savaşı'nın Göztanı Şair", *NTV Tarih*, sy.: 51, Nisan 2013, s. 51-54) "*yakın gelecekte yayınlayacağımı*" söylemesine rağmen ne yazık ki yayınlamaya ömrü vefâ etmemiş; vefâtından bir ay önce İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan *Osmanlı Tarihinde İslâmiyet ve Devlet* adlı çalışmasıyla te'lif hayâtı sona ermiştir. Ünlü tarihçinin buna benzer daha başka çalışmalarının da masasında yarım kalmış olması muhtemeldir.

Başlıca Makâleleri:

Osmanlı siyâsî ve sosyo-ekonomik târihini aydınlatmaya yönelik kitaplarının yanında, uzun ömrü boyunca benzer konularda çok sayıda makâleler de yazmış olan Halil İnalçık'ın (bunlardan yüz otuz beş adedinin PDF metinlerine şu linkten ulaşılabilir: http://www.inalcik.com/indexTr/halil_inalcik_makaleleri.asp), bu makâlelerinden özellikle "Adâlet-nâmeler", "Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na", "Edirne'nin Fethi", "Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bapheus Savaşı", "Osmanlı Padişahı", "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu" (*The Rise of Ottoman Historiography*), "Âşık Paşa-zâde Tarihi Nasıl Okunmalı?" (*How to Read Âşık Paşazâde?*) ve "Ertuğrul Gâzî'nin Gerçek Hikâyesi" daha ön plâna çıkmaktadır. Ayrıca *TDV İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı çok sayıda madde ile, bunlar arasında özellikle "Osman I", "Orhan" ve "Murad I" maddeleri, içerdiği yoğun bilimsel malzeme ve zengin kaynak örüntüsü ile literatürde başlı başına birer kaynak olma niteliği kazanmıştır.

Osmanlı edebî literatüründeki, irtihâl etmiş “‘Ulemâ’-i ‘izâm” protokolüne riâyet geleneğini yâd etmek adına, sözlerimize merhûm İnalçık’ın vefâtına hece vezni ile düşürdüğümüz manzum bir “‘Târîh”le son vermek istiyoruz:

**Târîh-i Vefât-ı Şeyhü’l-Müverrihîn, Kutbü’l-Mudakkıkîn,
Kâşifü’l-‘Ulûm ve’l-Hakâyık, Ekmelü’l-Müverrih ve’l-Muhakkık
Halîl İnalçık
-‘Aleyhi’r-rahmeti’l-Hâlık-**

*“Şeyhü’l-müverrihîn idi ‘asrında cihân-dâde
Kenz-i keşf ü ma ‘rifet idi hem târîh ‘ilminde*

*Lâfzen ü ma ‘nen söyledüm fevtine târîhini:
Göçdi cihândan İnalçık dört yüz otuz yedide...”*

گوچدی جهانندن اینالچق دورت یوز اوتوز یدیده
= 1437 / 2016

Rûhu şâd olsun...